

מעדני שבת

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

סוכות תשפ"ז

גליון 532

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

אגד לולב

איתא בגמ' (סוכה י"א:) לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר, רבי יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול, מאי טעמא דרבי יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אגוד, מה להלן באגודה אף כאן נמי באגודה, ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן. ומבואר שגם לדעת רבנן לכתחילה יש לאגוד משום שנאמר זה א-לי ואנוהו התנאה לפניו במצות. מה"ט שנינו במשנה (סוכה ל"ו:) אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר אפילו בחוט במשיחה. דרבי יהודה קסבר לולב צריך אגד ואי מיייתי מינא אחרינא הוה חמשה מיני. אבל ר"מ ס"ל שאין חיוב אגד אלא רק משום נוי מצוה ממילא אפשר לעשות גם במין אחר.

עוד נ"מ מצינו בגמ' (סוכה י"א:) הדס שהיו ענביו מרובות מעלין שלו הרי הוא פסול. ואם מיעט את הענבים, שלא ירבו על עליו, הרי הוא כשר. ואסור למעט ביום טוב, ואם עבר וליקט את ענבי ההדס ביום טוב לאחר שאגדן עם הלולב לדעת ר' יהודה הרי הוא פסול משום תעשה ולא מן העשוי, שהאגד עשה כשהדס היתה פסולה, ולפי חכמים הרי הוא כשר דכיון שהאגד הוא רק משום נוי ממילא אין דין באגד שיהיה נעשה בכשרות.

הרא"ש (סוכה פרק ג' סימן י"ד) מביא דברי הגמ' (מנחות כ"ז.) ארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה, ואמר רב חנן בר רבא לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין, ומפרש אפי' נטל כל חד וחד לחודיה יצא, דק"ל לולב אין צריך אגד. אבל ר"ת ס"ל דכיון דכולן מצוה אחת לא מיסתבר שיועילו בזה אחר זה, והגיה בספרים לא שנו דמעכבין משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה היא אף על פי שלא חברים באגודה אחת כרבנן דלא בעי אגד.

איתא בגמ' (סוכה ל"ז:) אמר רבה לא לדון איניש לולבא בהושענא דדלמא נתרי טרפי והוי חציצה, ורבה אמר מין במינו אינו חוצץ. דהיינו לא ידחוק את הלולב בהושענא, לאחר שכבר נתן באגד את ההדסים והערבות, דלמא כשתוחב את הלולב בכח בתוך האגד, ישרו עלים מההדס והערבה וישארו בתוך האגד והוי חציצה בין הלולב לשאר המינים, ונמצא שאינם אגודים להיות לקיחה אחת. וכן פוסק הרמב"ם (לולב ז' י"ב) אגד את הלולב עם ההדס והערבה והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכדומה הרי זה חוצץ, הבדיל ביניהן בעלי הדס אינו חוצץ, שמין במינו אינו חוצץ. הערוך לנר מקשה הא ק"ל אין צריך אגד, ומיישב דמ"מ לכתחילה יש לאגדן יחד משום ואנוהו. יש לדון לדעת חכמים מהו ההידור, האם זה שהם קשורים ביחד הוא נוי או ההידור בדין לקיחה שלקחן ביחד.

הגר"ז (מנחות כ"ז.) כתב שהוא הידור בדין לקיחה שר' יהודה ס"ל שהוא מעכב ורבנן ס"ל שהוא רק הידור, ומדייק כן מהרמב"ם (ז' ו') דכתב מצוה מן המובחר לאגוד לולב הדס וערבה וכו' ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד יצא, הרי דאף דק"ל כרבנן מ"מ אגד הוי דין בלולב לכתחילה בשעורי ר' משולם דוד הלוי שם מוכיח מזה שיש דין חציצה מבואר בזה דאף לרבנן איכא באגד איזה חלות דין במצות לקיחה, שמשוי ללקיחת המינים כלקיחה אחת ושייך בזה חציצה.

השו"ע (תרנ"א א') פוסק מצוה לאגדם בקשר גמור, דהיינו ב' קשרים זה על זה, משום נוי, ויכול לאגדם במין אחר, ואם נשרו מהעלין בתוך האגודה בענין שמפסיק, אין לחוש דמין במינו אינו חוצץ, אבל שלא במינו חוצץ, על כן יזהר ליקח החוט שרגיל להיות סביב ההדס. המ"ב מפרש שיש לעשות קשר גמור ולא רק עניבה דאין זה קשר הנאסר בשבת ולא מקרי אגד. ומביא שו"ת אגודה באהלך שמצדד דמה שנוהגין העולם שלא לעשות קשר אלא עושין מן עלי לולב כמין בית יד ותוחבין הלולב בו ג"ז בכלל קשר.

אולם הביכורי יעקב (תרנ"א ס"ק ח) חולק על דברי אגודה באהלך וכתב יש נוהגין שעושין עגול סביב הלולב לבד, ובאותו עגול מחזקין ב' טבעות עשוין מעלי לולב אחד מימין ואחד משמאל, ונותנין באחד מהטבעות ההדסים ובאחד הערבות. וכבר הביא המנהג הזה ג"כ הפמ"ג (תרמ"ז סק"א) וכתב דהוי אגד לולב, ולענ"ד לא יאות למיעבד הכי, כיון דבעינן קשר הנאסר בשבת א"כ בעינן דוקא קשר גמור, ולא כהאי גוונא שאין נאסר בשבת. ולכן אם רוצה לעשות טבעות כה"ג למען ישארו ההדסים במקומן, מ"מ למטה מאותן הטבעות סמוך לסוף המינים, יאגוד כל ג' המינים ביחד בקשר ע"ג קשר. גם יעשה הקשר מהודק שפיר באופן שלא יכול להוציא ולהכניס הדס וערבה מבלי התרת הקשר, דאל"כ לאו קשר הוא.

מה שכתב שצריך קשר חזק שא"א להוציא ממנו הערבות כן מביא גם המשנה ברורה (תרנ"ד סק"ה) גבי מי שמחליף הערבות כתב בכורי יעקב דהיינו שיקשור אותה מבחוץ עם הלולב ולא כאותן שתוחבין אותה באגד, דלא מקרי אגד כהלכתו שאין זה קשר ממש כיון שמכניס ומוציא, לכן יתיר הקשר לגמרי ויחזור ויקשור.

השו"ע ממשיך ואם לא אגדו מבעוד יום, או שהותר אגודו, אי אפשר לאגדו ביו"ט בקשר גמור אלא אגודו בעניבה. הרמ"א כתב שבמקרה זה שצריך לאגדו ביו"ט יש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר, שכורכין סביבות ג' מינים אלו ותוחבין ראש הכרך תוך העגול הכרוך. עוד כתב הרמ"א שישפיל ההדס והערבה תוך אגוד הלולב, כדי שיטול כל ג' מינים בידו בשעת ברכה.

מי יכול לאגד

השו"ע (תרמ"ט א') כתב לולב שאגדו נכרי כשר. המשנה ברורה כתב אף על גב דלכתחלה מצוה לאגודו משום נוי מצוה מ"מ כשר ע"י עכ"ם, ועיין במ"א שדעתו דלכתחלה לא יאגדנו והטעם דכל שאינו מחוייב בדבר אינו רשאי לתקנו, ומטעם זה גם אשה לא תאגוד הלולב לכתחלה. ודוקא באגד התחתון ששם אגד כל המינים ביחד דשם עיקר מצות אגד אבל במה שאוגדים למעלה בזה אין קפידא. ובשער הציון שם מוסיף והוא הדין קטן פחות מ"ג שנים לכתחילה אין לו לעשות את האגד. ואם אגדו, אם אפשר יתירנו ויאגדנו שנית. (לכא' לחבר את הקושקלך ללולב ודאי מותר לעשות ע"י קטן כי האגד הוא רק אח"כ כשהוא מכניס לשם את הדס וערבה).

רוב אחרונים כתבו שמותר לעשות האגד בלילה אע"פ שאינו זמן מצוותו, כשם שנוהגים בשאר השנים לאגוד בערב יו"ט אף שאינו זמן מצוותו.

בפרשת אמור כתיב תחילה מצות לולב ואח"כ מצות ישיבת סוכה, ואילו במשנה שנינו תחילה מצות סוכה ואח"כ מצות לולב. והמגלה עמוקות כתב שבעצם יש להקדים מצות סוכה כיון שהיא כבר בלילה ואילו מצות לולב היא רק ביום, מ"מ התורה כתבה מצות סוכה בסוף כדי שיהיה סמוך לפרשת בהעלתך שנאמר שם מצות מנורה לאהרן והרי ענני הכבוד היו בזכות אהרן. בספר ירח למועדים מבאר שסוכה היא מקום שיש שם השראת שכינה כמבואר בזוהר שהוא נקרא צילא דהימנותא, וכן כתב השפת אמת (סוכות תרמב) שכלל ישראל המה בעלי תשובה זוכין להיות נכנסים בסוכה שחל עליה שם שמים, ולכך צריך להיות גבוה עשרה טפחים כי מעולם לא שרתה שכינה למטה מעשרה. וכדי שיהיה השראת שכינה צריך אחדות בכלל ישראל כי אין השכירה שורה בישראל כשיש פירוד בניהם, ולכן כתבה התורה תחילה מצות ד' מינים שהוא רמז לאחדות בכלל ישראל כמבואר במדרש (פרשת אמור) 'כפות תמרים' אלו בעלי מקרא, 'פרי עץ הדר' אלו בעלי משנה ותלמוד, שיש להם טעם וריח ומראה כמו האתרוג הזה שיש בו אלו השלשה טעם ומראה וריח, 'וענף עץ אבות' אלו הבינונים המתהלכים בתמימות שיש להם ריח ואין להם טעם שאין להם לימוד, 'וערבי נחל' אלו הרשעים שאין להם לא טעם ולא ריח, כמו ערבי נחל. אמר הקב"ה יאגדו אלו עם אלו, כדי שייגנו אלו על אלו, ואז שכינה מתעלה, ואימתי מתעלה שכינה, בזמן שישראל אגודה אחת, ואחרי שיש אחדות בכלל ישראל שוב כתבה התורה מצות סוכה.

הטעם שמנענעין באנא ה' הושיעא נא ולא באנא ה' הצליחה נא כתב האבודרהם (סדר תפלת סוכות) בשם בעל המנהגות מפני שהנענוע הוא לעצור רוחות רעות וטללים רעים ולגעור בשטן לפיכך צריך לנענעו על תפלת אנא ה' הושיעא נא כלומר הושיענו מאלו הניזקין, אבל באנא ה' הצליחה נא ליכא למימר האי טעמא. ומביא שבחדושי רב"ש כתב טעם אחר מפני ששניהם הם פסוק אחד ואין מנענעין בפסוק אחד שני פעמים.

הצרור המור (פרשת אמור) כתב אחר שישראל יצאו ביד רמה מיום הדין בראש השנה, והקב"ה סלח לחטאתם מכח התשובה ומכח יוה"כ, רצה הקב"ה להודיע לכל העולם את החסד הגדול שעשה עמהם לכפר עונותיהם, לפי שעד עכשיו מכח הדין והעון היו ישראל בפחד ובדאגה אבל עכשיו שנצחו הדין אמר הקב"ה שיצאו מבתיים בלי פחד ויצאו השדה לעשות סוכות וישבו שם בלי פחד ויראה אחר שאין יראים מכח הדין. ואינם צריכים להשגב בעיר חומה דלתים ובריח. ואמר בסוף ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, כי הם טכסיסי מלוכה וסימני מלכות. כמו שכתבו בזוהר שזה דומה לאדם שיש לו דין עם אחד והם עומדים לפני המלך והמלך חייב לאחד וזיכה לאחד, והיו שם ממתנינים לידע עם מי הדין ולא היו יודעים עד שבא אחד ואמר מי שיוציא בידו שרביט המלך הוא נצח הדין, כך כל העולם עומדים בדין בחדש זה ואין יודעים מי נוצח הדין יצא אחד ואמר מי שיוציא בידו שרביט של המלך נצח הדין, כך אמר להם ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפת תמרים, והוא שרביטו של מלך, בענין שכל העולם יודעים שישראל נצחו הדין.